

loško, naravovarstveno, obrtno ali prostorsko načrtno. Tako zdaj tudi pri nas predlagajo, da bi moral investitor takšne naprave imeti lokacijsko dovoljenje, pred tem pa ugotovitev pristojnega organa o možnostih preskrbe naprave z energijo in vodo ter o vplivih naprave na okolje.

Republiški vodnogospodarski inšpektorat je dal tudi mnenje o smučanju po neurejenih smučiščih in o turnem smučanju. Ugotovil je, da lahko takšno smučanje povzroča škodo, ker smučarji z ostrimi robniki lahko poškodujejo veje in debla dreves in plašijo gorsko divjad. Zato bi kazalo pri nas razglasiti »mirna območja«, kjer bi bilo vsakršno smučanje prepovedano, drugje pa naj bi označili smučarske proge in predvsem smučarje opozarjali na gorski bon-ton.

Kar zadeva ultralahka letala in motorne zmaje, ki so jih že leta 1984 prepovedali nad gorskim svetom Švice in Liechtensteina, menda pa jih bodo še letos tudi v Avstriji in Zahodni Nemčiji, je slovenski inšpektorat mnenja, naj bi bili poleti s takimi plovili nad našim gorskim svetom dovoljeni le s posebnim dovoljenjem pristojnega upravnega organa ali pa naj bi uporabo celo popolnoma prepovedali.

Tudi za vožnje z gorskimi kolesi pripravljajo pri nas omejitve: dovoliti naj bi vož-

nje z njimi samo po nekaterih stezah in prepovedali vožnje na gorske vrhove in grebene nad 2000 metri nadmorske višine.

RAZPRAVE ŠE BREZ UČINKOV

Kar zadeva snežne topove in umeten sneg, se je konec letošnjega julija oglasila Republiškemur komiteju za turizem in gostinstvo Poslovna skupnost za žičnice Slovenije, od koder so zagotovili, da pri nas »pridelujejo« umetni sneg le ponekod in na manjših površinah, da »velja načelo: dober pašnik — dobro smučišče in obratno«, da pri umetnih zasnežitvah pri nas ne uporabljajo nikakršnih kemičnih sredstev in da nikakor ni utemeljena izdaja posebnih soglasij proizvajalcem umetnega snega. Nasprotno pa so žičničarji mnenja, da bi s predpisi nekako le morali urediti drugačne oblike smučanja (po neurejenih smučiščih in turno smučanje) in letenje z ultralahkimi plovili...

Tako so se vse te razprave v kakšnih petih letih pri nas na sončni strani Alp zvrtele in prišle v začetku letošnjega septembra iz slovenskega ministrstva za turizem v Splošno združenje gostinstva in turizma, ki je konec septembra o tem razpravljal.

Kdaj bo pri nas kdo začel ukrepati, še ni znano.

SREČANJE PLANINCEV TREH DEŽEL

PRIHODNOST ALP IN ORGANIZACIJE

Letošnje, jubilejno, 25. srečanje planincev treh dežel (Slovenije, Koroške in Julijske Krajine-Benečija) je bilo 30. septembra in 1. oktobra v Beljaku, pozdravila pa sta ga tudi beljaški župan Manzonreiter in koroški deželni glavar dr. J. Haider. V pozdravnih govorih sta poudarila pomen planinstva, prav tako pa tudi sodelovanje med narodi vseh treh dežel.

Tokratno srečanje je bilo posvečeno ekološkim problemom v planinskih kočah in na poteh. Uvodni referat je imel mag. Peter Hasslacher, ki je razčlenil vpliv vedno večjega razmaha turizma na ekološko problematiko nasploh, zlasti pa še v planinah (nove tehnologije čiščenja odpadkov, preskrba z vodo, vprašanje odpadkov in smetišč, uporaba energetskih virov itd.).

Razpravljalci so pozdravili tudi nujnost aktivnejšega odnosa do gorskih kmetij in tam živječih kmetov (čiščenje in krčenje planšarij, odstranjevanje kamenja, ograjevanje, sanacija planšarskih koč in drugo). Udeleženci srečanja so se med drugim dotaknili gorskega biciklizma, ki po njegovem mnenju ne spada v pravi gorski svet.

Za slovenske planince oz. za Planinsko zvezo Slovenije je referiral prof. dr. Tone Strojín. Njegov prispevek, ki je bil zelo ugodno sprejet, objavljamo v celoti.

Ob tem jubilejnem srečanju je zbor podelil posebne diplome vsem tistim planincem, ki so dolgo vrsto let aktivno sodelovali pri organiziranju srečanj in izvajanju skupnih akcij. Ta priznanja so iz Slovenije prejeli častni predsednik PZS in častni predsednik srečanj treh dežel dr. Miha Potočnik, Mirko Fetih in Jadka Suša.

Ob čudovitem jesenskem vremenu so se udeleženci srečanja treh dežel naslednjega dne peš povzpeli na vrh Dobrača (2166 m).

M. F.

* * *

POVEZOVANJE V ALPAH

Dandanes govorimo zgolj o človekovih pravicah in zahtevah, nikakor pa nismo pripravljeni slišati tudi kaj o dolžnostih.

Varstvo narave — tudi v gorah — je danes več kot dolžnost; pomeni obveznost vseh in vsakogar, ki zahaja v Alpe.

Obveznost do varstva narave, vključno narave v Alpah, ni in ne more biti le ob-

veznost planinskih organizacij in njenih članov, zato je treba zagotoviti kar najširše povezovanje. Pri varstvu narave v Alpah je treba doseči povezovanje planinskih organizacij alpskih dežel med seboj, planinskih organizacij z ustreznimi državnimi organi in planinskih organizacij z naravovarstveno stroko.

Varstvo narave v Alpah je **internacionalni problem** zaradi turističnega prometa, onesnaževanje rek in potokov, ki tečejo iz dežele v deželo, zaradi kislega dežja in najbolj zaradi ljudi, ki prehajajo iz ene države v drugo tudi prek Alp.

Etika gornikov in turistov do Alp mora biti za vse istosmerna, srčna in kulturna.

PLANINSKA ORGANIZACIJA IN ALPE

Vsaka planinska organizacija posega v Alpe med drugim, s planinskimi potmi, s planinskimi kočami in s svojimi člani in simpatizerji.

Poti in kočice v Alpah so v pionirski dobi odkrivanja Alp in še desetletja imele namen odpreti Alpe množicam. Vsaka nova pot, vsaka nova planinska postojanka je pomenila uspeh in afirmacijo planinske sekcije.

Poti so bile markirane, nadelane in zavarovane zaradi človekove varnosti, orientacije in turistične informiranosti. Nikoli se nismo do sedaj menili za Kugyjevo svarilo: **Ljubim čiste skale. Nikar preveč ne pleskajte in razbijajte po gorah...**

Danes spričo razvejanosti mreže gorskih poti, križanja in prepletanja transverzal, označevanja poti z različnimi znaki, številkami in barvami (upoštevajmo še lovska znamenja, turistične poti) lahko marsikje upravičeno govorimo o **nasilju nad naravo** v več pomenih.

Marsikje nova pot, posebno markirana varianta (bližnjice si človek že tako poišče), ni potrebna in pomeni obremenjevanje prostora, poseg v krajinsko integriteto, trganje ekotopa z novo komunikacijo itd. Drugje premarkiranost pomeni pretirano delovno vnemo planinske sekcije, ko poleg tovrstne poti markira še več variant peš poti. Posebno poglavje je zavarovanje sten z vrmi, klini, stopi in zatiči ter pripadajoča dediščina iz vojn (mulatiere, ka-verne, vojašnice).

Pretiravanje s potmi po eni strani pomeni obremenjevanje alpskega prostora in onesnaževanja, po drugi strani pa stroške za vzdrževanje in ob slabem vzdrževanju povod za negotovanje v javnosti.

Tudi planinske kočice v Alpah so bile grajene zaradi človekove varnosti, zavetja pred nočjo, mrazom in neurjem, za oskrbo turistov in gornikov, za financiranje planinske dejavnosti itd. Žal je marsikatera planinska postojanka danes prej znamenje prisotnosti planinske sekcije v gorah, kot pa da služi svoji funkciji — oskrbi in var-

stvu, ker je odprta krajši čas, in še to ob koncu tedna. Kategorizacija planinskih koč v **nižinske**, ki so v bistvu gostišča, v **sredogorske**, ki so turistični objekti (cesta, žičnica), in v **visokogorske** (bivaki, zavetišča) se ravna po njihovi funkciji.

Režim upravljanja, transport in udobje v planinskih postojankah se spreminja z nadmorsko višino. Z njo se pojavljajo tudi specifični problemi glede varstva okolja. Planinska organizacija se tu dnevno srečuje z nekaterimi dilemami, ki so deloma pogojene zlasti z razvojem turizma in zahtevami turističnega prometa, s prelomom v higienskih navadah, z gledanji na visokogorski turizem kot gospodarsko dejavnost in z zahtevami varstva narave in okolja.

STALIŠČA PZS DO NOVOGRADENJ IN POTI

Planinska zveza Slovenije ima v svojem statutu zapisano, da vsakdo hodi na lastno odgovornost po planinskih poteh.

Planinska zveza vzdržuje v slovenskih gorah kataster poti, ki so kategorizirane po težavnosti, zavarovanju in ostalih tehničnih podatkih.

Stanje lociranosti planinskih postojank v slovenskem visokogorju je tako, da je na vsake tri do štiri ure hoje planinska postojanka. V krajinskih parkih (npr. Martuljek) velja dogovor, da planinska organizacija tam razen bivakov ne bo gradila planinskih postojank. Planinska zveza Slovenije stoji na stališču, da razen v bolj odmaknjenih predelih (npr. Bavšica, Koritnica) ni potrebe po novih planinskih postojankah, pač pa posodobitev in obnova sedanjih koč ter večja sanitarna obdelava okolja (sanitarije, vodna zajetja, deponije odpadkov). Prispevek za pomoč visokogorskim postojankam naj bi v prihodnje deloma uporabili tudi za sanacijo higiene v kočah in okolju.

Planinska zveza Slovenije je na zadnji skupščini sprejela **dokument Slovenski gorski svet in planinska organizacija**, v katerem se je opredelila do odprtih vprašanj varstva in upravljanja gorskega sveta.

NEKATERI PROBLEMI ALPSKEGA SVETA

Ne glede na to, da se visokogorje pod vplivom prodirajoče tehnizacije in urbanizacije ožji, je primerno le za tako imenovani mehki turizem — to je za uživanje narave brez večjih urbanih posegov in za gorništvu.

Zaradi teženj gospodarskega razvoja se postavljajo vprašanja o ekološko ustreznih mejah zavarovanih območij v dolinah, problemi učinkovitega sodelovanja med občinami, vprašanja akumulacijskih jezer, reševanje hudourniškega režima itd.

Zaradi plezalnih vrtcev in intenzivnega

prostega plezanja se ponekod postavlja vprašanje ogroženosti živalskih biotopov (zavarovanje ptičjih gnezd).

Nerešen problem v gorah, posebno v visokogorju, so odpadki in urejanje okolice planinskih postojank. Zasipanje kraških vrtač je trenutna rešitev, transport odpadkov v dolino pa draga stvar.

Pomembno je, da urejanje opuščanih planin v počitniška naselja v celoti ne odpravi videza alpske krajine in da to ne postane lokalni ekološki problem. Problemi so glede zunanega videza počitniških hišic, izbire gradbenih materialov in strešne kritike, ureditve sanitarij, hrupa, ograj in prehodov etc.

Zaradi gozdne izrabe se število gozdnih cest veča bolj, kot je potrebno (sanitarna sečnja). Z gozdnimi cestami pa v gorski svet zaide marsikaj (veseljačenje, divji kampingi, smetišča, križišča, možnost požarov). Odprt problem je tudi divje parkiranje kjerkoli.

Hrup v gorah (preleti helikopterjev in turističnih letal, motorne žage, mopedi etc.) narašča in vedno bolj ruši mir gorskega sveta.

Gozdnata pobočja gorá neusmiljeno nachenja kisli dež. Trpijo tudi flora, obdelovalna zemljišča, kovinske fasade hiš in celo pitna voda.

So primeri izsekov smuških prog v bližini alpskih letovišč, ko se za enodnevno FIS športno manifestacijo v letu ustvarijo erozijski, ekološki in estetsko krajinski problemi. V Sloveniji so taki primeri v Žagarjevem grabnu, na Vršiču in Vitranču.

Na svoj način motijo oniskovalce gora spominke plošče ponesrečenim, ki jih postavljajo svojci. Treba bi bilo doseči ureditev spominskih parkov v večjih krajih, ki so izhodišča za Alpe.

NEKATERI PREDLOGI ZA VAROVANJE ALPSKEGA SVETA

Urbani posegi

Planinske organizacije morajo imeti dolgo-ročen načrt lastne gradbene dejavnosti v gorah. Novogradenj in novih poti v Alpah naj bo čimmanj. Misli je treba na rezervate brez poti.

Širino gozdnih cest v sredogorju naj bi omejili na osno širino traktorjev. Po vsaki gradnji je treba poskrbeti za zatravitev in zakritje.

Dostop z motornimi vozili do zaselkov in planinskih postojank naj bo le do parkirišča pred kočjo (približno 500 m). Kampingov in parkirnih prostorov ne kaže urediti v gorah, pač pa v dolinskih izhodiščih blizu krajev.

Do predorov skozi gore je treba biti pre-mišljen zaradi cest in prometa, ki temeljito preobrazijo dolino in ljudi.

Skoraj povsem neizkoriščene so v slovenskih Alpah možnosti izkoriščanja ma-

lih vodnih elektrarn, vetrne in sončne ener-gije.

Odpadki

Odpadke je treba tovoriti v dolino. Cena prevoza mora biti vračunana v prodajne storitve v kočah. Zahtevati od gornikov, da vse svoji odpadke nosijo do stanovanja, ni ustrezno, ker prevoz odpadkov v javnih prometnih sredstvih ni higiensko zaželen. V alpskih izhodiščih naj bodo nameščeni zabojniki, ki naj bi jih redno praznil. Uprave planinskih društev in narodnih parkov se morajo povezovati s komunalno službo.

V večjih turistično planinskih zaselkih s stacionarnim letoviščarskim turizmom naj bi uredili sanitarne jame za organske in razgradljive odpadke.

DAN MRTVIH, DAN SPOMINOV

NEMA SREČANJA

HELENA GIACOMELLI

*Steza, skale, stena — navpična,
obsijana s soncem.
V njej režeča senca spomina — črna
plošča, izbočene črke imena.
Za njimi tipam obraz — pristrženi
kratki lasje, žive oči, nasmeh
in ljubeče besede, razpete
med steno in njim.
Nato neroden korak — in praznina.
V gluhem odmevu topo udarja
mehko telo ob steno —*

*ko se drobijo sanje,
ko se trga življenje v razcefrano vrvi
in se konča trenutek.
Z njim se začne večnost spomina.*

II.

*Že dolgo hodim sama po najinih poteh.
In vendar nisem sama —
ko z borovcev sipajo name kapljice
jutranje rose,
ko se ponuja studenec, da ga okusim,
ko hočem zajeti v dlani vse,
občutiti vse, kar me obdaja v tem
odmaknjemem, vase zamaknjemem
svetu,*

*— tvoja senca oživlja
moje stopinje.
Nekega dne pa bom, kot si ti nekoč,
prestopila mejno črto
med soncem in senco.
Vse bo kot prej: biserne solze jutra
na vejah, razsuta trava
in rože in sonce — le nekdo drug
bo stopal po najinih poteh.*

V vseh planinskih postojankah je treba urediti betonske triprekatne greznice. Za videz okolja so pomembne prostovoljne akcije planinskih delovnih brigad po planšarskih planinah in akcije odsekov planinskih društev pri čiščenju vrhov.

NAMESTO SKLEPA

Prihodnost Alp zahteva novo ovrednotenje gorskega sveta za človekovo psihohigien-sko prenavo. Zato moramo vsi v Alpah zagotavljati osnovne pogoje (naravni videz okolja, tišino, zdravo pitno vodo itn.) za življenje v naravi in tiste dejavnosti, ki so v skladu s funkcijo Alp.

Alpe so osnovni naravni znak identitete Srednje Evrope, njene naravne in prvobitne kulturne dediščine.

Alpe s svojim ozemljem dajejo možnost tu živečim številnim narodom, da izmenjujejo kulturne dosežke, negujejo sosedske odnose, skupno rešujejo probleme.

Pri svojem delu v gorah pa planinska organizacija ne bi smela več iti mimo človeka, ki v Alpah in pod njimi živi stoletja in bi morala skupaj s planinskimi društvi pod gorami, pašnimi skupnostmi, krajevnimi skupnostmi in ostalimi urejati zadeve, ki so nam vsem skupne v gorah.

prof. dr. Tone Strojnik

POMEMBNA TRI PISMA J. ALJAŽA V. LEVCU

NASTANEK SLOVENSKE PLANINSKE HIMNE

MATJAŽ KMEČL

Res pa je, da imamo pevci več nedolžnega veselja, pa tudi umetniškega dušnega užitka ko tisti, katerih Bog je denar in trebuh! (Jakob Aljaž)

Kolikor vem, o nastanku »slovenske planinske himne« *Oj Triglav moj dom* ni prav veliko napisanega. V Aljaževih Pevskih spominih lahko preberemo: »Oj Triglav moj dom' sem zložil na cesti.« Prav tako pa tudi njegovo prepričanje, da so tiste pesmi, ki jih je skomponiral zunaj, boljše od tistih, ki so nastale za klavirjem: torej naj bi tudi po njegovem mišljenju bila današnja himna ali vsaj kandidatinja zanjo med boljšimi.

V rokopisnem oddelku NUK hranijo pod številko MS 636 tri pisma, ki jih je Aljaž pisal na začetku februarja 1896 Vladimirju Levcu, takrat študentu v Gradcu in ki po svoje kažejo na porodno okoliščino ob rojstvu triglavske pesmi. Iz njih se da razbrati, da se je okoli novega leta 1896 na Aljaža V. Levca obrnil s prošnjo za partituro pesmi, ki bi jih lahko prepevali v hrvaškoslovenskem študentskem društvu Slogi. Aljaž se je prošnji nemudoma odzval, zraven pa napisal nekaj čisto njemu podobnih komentarjev.

Morda velja ob pismih (zadnjem) spomniti le na to, da je prav takrat z vsem ognjem in pod različnimi pritiski pripravil znamenito Mohorjevo pesmarico (Luka Jeran mu je npr. vnaprej očital, da bodo v njej tudi »kvantarske«, to je ljubezenske pesmi.). Uspeh je bil malo kasneje velikanski in Aljaž si je celo pripisoval zaslugo, da je prav zaradi pesmarice članstvo Mohorjeve družbe poskočilo na 80 000 članov. Po svoje je tudi ganljiva njegova privrženost Gregorčiču; v spominih omenja, da

ga je začel uglaševati »največ iz ljubezni do zapostavljenega ... svojega prijatelja«; na Gregorčiču so se pač lomila kopja za liberalizacijo in modernizacijo slovenske literature in »nekateri ‚gospodje‘ so bili tako strastni, da so od mize vstali in proč šli, kjer je sedel pristaš S. Gregorčiča«. Dodatno je Aljaževa globoka naklonjenost izviralna še iz občutka podobne usode pa tudi podobnih nazorov (tudi v cerkveni glasbi je bil zagrizen »cecilijanec«, to je pristaš gibanja za prenavo in nacionalizacijo cerkvene glasbe).

1. PISMO

Dovje 5/2 96

Blagorodni gospod Levca!

Na Vaše častno vabilo Vam uljudno sledeče sporočam: že na prvo pismo Vaše sem začel premišljevat in osnovane pesmi popravljati, da bi Vam zamogel ustreči. Zložil sem dve pesmi a) *Triglav*, »O, Triglav, moj dom, kako si krasan« za moški četverospjev. V 8 dneh Vam jo pošljem, pa ne vem, če bo za rabo. b) Dneva nam pripelji žar (Sim. Gregorčič) Daljši zbor, in par solo kratkih vmes, pa tudi še ni dovršen in ne vem, če bo ugajal. — Glede bariton Solo (samostojno) Vam nič ne obljubljam, ker imam sedaj preveč drugega dela in mi nič pametnega v glavo ne pride. Obrnite se na druge znamenite skladatelje, jest sem diletant-revček. Moje »*Občutke*« (izdala Glasbena Matica) Vam rad gratis pošljem, če jih še nimate. Jest sem bil pač pevec, pevovodja, pa z glasbo sem se premalo temeljito pečal, da bi zamogel koj iz rokava kaj dobrega iztresti. Pečal sem se bolj z drugimi strokami, potem z lovom, keglanjem, turistikom, etc. etc. Povejte, ali ste Vi sin g, prof. Levca v Ljubljani. Skoraj gotovo. — Sedaj imam veliko opraviti s stavbami na Triglavu.

Delam *Triglavsko kočjo* za Slov. plan. društvo, ki bo stala okoli 4000 fl. — GG. vseučilišniki — pa tudi zgornji gimnazijci bodo imeli v koči *brezplačno* prenočišče. Če berete zadnje Mittheilungen des. D. u. Ö. Alpenvereines de 31. 1. 1896, bote videli, kako boli slovenska kočja ljubljanske Nemčurje!

Na zdar! Le pogumno držimo slovensko zastavo! Vi ste mladi čvrsti bojevniki, jest pa že veteran, pa če treba, grem še v boj! — Blagovolite izročiti moj srčni planinski pozdrav gg. vseučilišnikom! Ves Vaš verni Jak. Aljaž

2. PISMO

13. 2. 96

Blagorodni gospod Levec!

Priloženo Vam pošiljam obljubljeni dve pesmi. Prosim prav lepo, da naj jih gg. pevci nikar ne pojo, ako jim ne ugajajo. Poslal sem jih. g. Hubadu v Ljubljano s prošnjo, da naj prekriža, kar je napačnega. G. Hubad je na dveh krajih opazke s svinčnikom naredil. Zase teh pesmi nisem prepisal (zavoljo pomanjkanja časa); sedaj jih imam še v glavi. Če bo treba, si jih bom pozneje zapisal. S srčnim planinskim pozdravom

Vaš verni Jak. Aljaž

3. PISMO

Dovje 14. 2. 96

Sinoč sem Vam poslal dve pesmi. Danes Vam še pošiljam *varianto Dneva nam priplji žar*, kakor sem jo lansko leto koj v začetku naredil, pa sem jo zavrgel, ker mi je g. Hubad rekel, da je v začetku preveč lahek ritmus (ko smo zjutraj še *zaspani*), in ker je Tenor Solo previsok (b) (lahko se vzamejo *nižje* rudeče note). Poskusite lahko tudi to varianto, ker je bolj lahka. Ako Vam pesmice ne dopadejo, *vrzite jih proč*, kar nič se mi ne zamerite. Ali pa jih meni nazaj pošljite, da jih predelam, ko bom pozneje kaj časa imel. Gospodom pevcem prilačate pa par litrov vina, zato pošljem priloženo 20 mark, da bodo jezo *poplakkili*.

S srčnim planinskim pozdravom Vaš Aljaž

Drugo in tretje pismo se je ohranilo v Levčevem prepisu s pripombo, da je izvirnika odstopil hrvaško-slovenskemu pevskemu društvu Slogi, iz česar smemo sklepati, da je *Oj Triglav, moj dom* bila brčkone najprej zapeta med graškimi študenti; ker pa hkrati omenja Mateja Hubada, velja nekaj podobnega tudi za zbor Glasbene matice. In ker je navsezadnje Aljaž naravnost užival v sestavljanju priložnostnih kvartetov in zborov iz najrazličnejših pevcev, ki so mu sproti »prišli pod roke«, se je vsaj sočasno najbrž prepevala tudi v dovškem farovžu.

Žrtve švicarskih gor

Nezmotljiva statistika Švicarske planinske zveze (SAC) izkazuje za lansko leto 173 smrtnih žrtv v gorah, kar je deset več kot leta 1987. Vzrok za to povečanje je bilo po mnenju zavarovalniških informacij lepo vreme julija in avgusta, ki je številne planinske pohodnike in plezalce zvalilo v hribe. Največ smrtnih žrtv je bilo zadnja leta v letu 1985, in sicer 226 žrtv.

Po podatkih Švicarskega alpskega kluba (SAC — Švicarska planinska zveza) je minulo leto izgubilo življenje 75 ljudi na pohodih po gorah (leta 1987: 67), 46 na turah po visokogorju (43) in 7 na plezalnih turah (11). Število smrtno ponesrečenih smučarjev je znašalo 45.

SAC meni, da bilanca »ni bila slaba«. Leta 1988 naj bi bilo poletno vreme bistveno lepše kot leto dni prej, zaradi česar je bilo ustrezno več gorskih popotnikov in alpinistov na gorskih poteh in v stenah. Podobno dobri vremenski pogoji so bili tudi leta 1985; vendar je takrat izgubilo življenje 226 gornikov. Izmed 173 mrtvih leta 1988 je bilo 20 žensk in 73 inozemcev. V 112 primerih je bil padec vzrok za smrt, v 26 primerih pa plaz. 24 oseb je umrlo za posledicami srčne kapi ali zaradi izčrpanosti.

(Neue Zürcher Zeitung)

Avstrijci odnehali na K-2

»Ne počutimo se kot premaganci, ampak kot alpinisti, ki smo poskusili vse, kar je bilo mogoče.« Je dejal zadnje dni avgusta Edi Koblmüller, vodja avstrijske alpinistične odprave na K-2, ko je odprava priletela na dunajsko letališče, ne da bi ji uspelo pripelzati na 8611 metrov visokega velikana v Karakorumu po izredno težavni vzhodni steni. »To je bilo eno od največjih doživetij avstrijskih alpinistov.« Vendar je bilo povezano s tragičnim: s smrtjo Hansa Bärenthalerja, ki ga je serak potegnil v globino, ko je nameraval steno fotografirati.

Odprava je odšla 19. julija z Dunaja na pot proti drugi najvišji in najnevarnejši gori na svetu. Z vodjem odprave je bilo še pet alpinistov. Dne 5. julija so alpinisti iz Skarduja prispeli v bazni tabor v vzhodju K-2, ki so ga postavili v višini 5000 metrov nedaleč od ledenika Baltoro, četrtega največjega ledenika na svetu. Na pot so se odpravili s približno 120 nosači, nekatero med njimi pa so morali vzeti s seboj preprosto zato, da so za druge nosače nosili hrano. Prvič uporabljen satelitski telefon je kmalu odpovedal in tako je bil ekspedicijski poročevalec spet prisiljen uporabiti preizkušene poštarje — nosače. Prvi uspeh je odprava dosegla 27. julija, ko je vodju odprave Koblmüllerju uspel vzpon iz drugega višinskega tabora (6400 m) do višine 7200 metrov, vmes pa je preplezal ključno mesto, najnevarnejši del serakov, ki grozi na neki višini po celotni steni. Toda že naslednji dan je prišlo do smrtno nesreče Hansa Bärenthalerja. Ker so se člani odprave tako dogovorili, je odprava nadaljevala delo.

Po treh neuspešnih poskusih so se Koblmüller, Ammerer, Habersack in Šerpa Malla Pemba iz Nepala pridružili neki španski odpravi, ki je poskušala pripelzati na vrh po normalni smeri. Vendar se niti ta poskus ni posrečil, kajti snežni viharji in nevarnost plazov so vzpon preprečili. »Vsak nadaljnji poskus bi bil nadvse neodgovorno dejanje.« Je pojasnil vodja odprave. »Vzpon prek vzhodne stene je sicer možen, vendar karseda nevarn.«

(Die Presse)

MODRI OPISOVALEC KRANJSKE DEŽELE

ALEŠ LAJOVIC

V naših šolah dandanašnji o Janezu Valvasorju vzemo bore malo; obravnavajo ga malone kot vaškega posebnega. Dejansko pa je bil mož kot malo takih in mirno lahko zapišemo: klobuk dol pred njim! Privlačilo ga je vse nenavadno, tako tudi podzemeljske jame; to njegovo nagnjenje nas posebej zanima.

Obiskal je lepo število jam; zdi se, da kar vse, za katere je zvedel. Ti podatki so raztreseni po Slavi vojvodine Kranjske, njegovi znameniti knjigi, večinoma na mestih, kjer primerja jame na tedanjem Kranjskem s tujimi, s tistimi, ki so bile tedaj najbolj znane. Verjetno pa to niso vse jame, ki si jih je ogledal zunaj mejá svoje domovine. Dejstvo, da so jame na Kranjskem (poleg drugih zanimivosti in redkosti, ki jih je naša dežela polna) daleč prekašale vse, kar je videl v tujini, je bilo nedvomno eno od gibal, ki so slednjič pripeljale do monumentalne Slave. To ogromno delo je namreč — poleg drugih vzrokov — nastalo iz želje, predstaviti čim širšemu krogu kolikor je le mogoče izčrpen opis tedanje Kranjske. Valvasorja je jezilo, da ljudje po svetu tako malo vedo o njegovi domovini, kjer je bilo toliko naravnih čudes, vrednih ogleda, tako na primer idrijski rudnik, Cerkljiško jezero, Predjamski grad, Postojnska jama itn. Ker je bilo delo namenjeno predvsem tujcem (danes bi rekli turistom), je napisano v nemškem jeziku in ne v latinskem, kot je bilo tedaj za takšna dela v navadi, ali morda celo v kranjskem.

VALVASOR SE NI BAL JAM

Vojvodina Kranjska je v Valvasorjevem času obsegala približno isto ozemlje kot današnja republika Slovenija brez Stajerske, Prekmurja in Goriške, k njej pa je spadal osrednji del Istre do Reke, torej pretežno del Slovenije, kjer srečamo kras in kraške pojave. Valvasor o sebi pravi: »Priznam brez nečimrnega slavohlepja in brez precenjevanja samega sebe, da me je kot ljubitelja vseh svobodnih in naravnih umetnosti moj živ dan radovednost ali vedoželjnost izpodbadala k raziskovanju naravnih redkosti in skrivnosti. Kjerkoli sem mogel izvedeti za vedoželjnega moža, tja sem se napotil in nobena pot mi ni bila predolga, nobena nevarnost prevelika, noben trud prenaporen; upanje, da se utegnem česa nenavadnega naučiti in kaj takega zvedeti, mi je slajšalo vse bridkosti. Gola vedečnost me je vodila ne le po

Znamka, ki je izšla ob letošnji 300-letnici Valvasorjeve Slave

Evropi, ampak nekaj let celo po Afriki daleč naokoli, da sem se gnal za prirodniimi znanostmi.« — Kjerkoli je torej zvedel za kaj zanimivega, tja se je podal — tudi večkrat, če se mu je zdelo potrebno in vredno. Tako je večkrat prekrižaril Kranjsko po dolgem in počez, samo na Jesenicah je bil menda več kot tridesetkrat; vmes pa je vztrajno risal, meril (v ta namen si je skonstruiral celo lastno napravo, ki se žal ni ohranila, kot se ni ohranilo še mnogo drugih njegovih iznajdb) in zapisoval. Če je le utegnil in zmogel, si je vse sam ogledal ali preizkusil.

Sprva si je Valvasor jame ogledoval le iz radovednosti, pozneje pa je v njih iskal tudi potrditev nekaterih svojih teorij v zvezi s podzemskimi vodami, kar je slednjič pripeljalo do izdelave prvega jamskega načrta na naših tleh — Podpeške jame v Dobropolju. Sam je obiskal nekaj deset in jam, podatki o še nekaj deset drugih, predvsem brez njih, pa so raztreseni po raznih poglavjih in knjigah Slave v različnih zvezah (na primer »žegnane« jame). Opisuje, kako je lezel v jamo s precej strmim rovom v bližini Peč na Moravškem (verjetno v jamo, ki jo danes poznamo pod imenom Zevka ali Vrišnikova jama), kjer je iskal okamnine (tako imenovane »kačje jezike«, ki naj bi imeli zdravilne lastnosti), pa mu je že globoko v jami ugasnila sveča, potem pa je v temi tipaje zopet zlezal na plano (kar je tipična jamarška izkušnja). V Rakovem Škocjanu se je vozil pod naravnim mostom in po jami s čolnom. Opisuje kapniško skupino, ki spominja na tkalca, sključenega nad statvami — gre za današnjo Tkalco jamo. Podrobno so opisani njegovi obiski v Podpeški in Kompoljski jami, dobro je poznal

spodnje etaže Predjamskega sistema, v Erazmovem rovu pa ni bil in navaja za njegovo dolžino le, kar so mu govorili o njem, da je namreč strašno dolg. V Postojnski jami je bil večkrat, nekajkrat je vodil po njej tuje popotnike. Jama pod Gradom se mu je zdela izjemna stvaritev narave, o gradu pa je menil, da nima primerjave. Za Postojnsko jamo je bil prepričan, da je najveličastnejša in najčudovitejša jama, kar jih je.

Poleg že omenjenih jam so v Slavi podrobneje opisane še Jama pod gradom Socerb (Sveta jama, ki jo primerja z jamo Grotte de la Sainte-Baume v Franciji), Planinska (oziroma Malograjska) jama in še nekaj drugih. Pozna na primer tudi Škocjanske jame, vendar spusta vanje očitno ni tvegala.

PO POLIHISTORJEVIH SLEDEH

Čeprav je minilo že 300 let od izida Slave, pa je ta knjiga še vedno vir podatkov za jame, saj marsikatere, ki jo omenja Valvasor, še ni v Katastru Jamarske zveze Slovenije. Tako sem pred leti bral poglavje o Škocjanu (danes Staro Apno) pri Turjaku. Berem, da tam stoji cerkev Sv. Kancijana (ta svetnik se značilno pojavlja povsod, kjer je v bližini kakšna podzemeljska jama, saj je bil zavetnik pred hudičem in zlimi duhovi, ti pa naj bi menda prebivali po jamah), poleg cerkve da je mlin (danes ga ni več), streljaj nad mlinom pa da je jama z imenom Kozlovka in iz nje da se sliši šumenje vode. Nedolgo potem sem se napotil tja in z mesta, kjer naj bi bil stal mlin, kmalu zapazil v manjši dolinici skupino lesk, med njimi pa sem potem našel vhod v jamo Kozlovko, vendar skoraj zameten s smetmi. Šumenje vode nekaj metrov pod površjem pa se je prav dobro slišalo.

Znan je Valvasorjev poskus določitve sestava kapnikov. Skušal jih je mehčati v vodi, kar pa mu je deloma uspelo šele, ko je vodi dodal salmijak in jo zavrel. Kamen je preizkušal tudi tako, da ga je žgal. S pomočjo podpisov v Postojnski jami je ugotavljal hitrost rasti kapnikov, pa tudi z lastnim opazovanjem, saj ugotavlja: »Ne zanikam, da nisem opazoval, da so na nekaterih mestih zrastle te vrste kamni (kapniki) v 20 letih s pomočjo kapljajoče vode skorajda za debelino človeškega prsta.« Navadno pa kapniki po njegovem mnenju ne rastejo tako hitro in pravi: »Sodim, da je narava potrebovala več kakor 300 ali 400 let, da je ustvarila podobne reči (kapnike), saj je v 70 ali 80 letih dosegla komaj debelino noža.« Valvasorju je bilo jasno, da kapniško okrasje »sčasoma ustvari kapljajoča voda« in ne »hudičev dah niti potres«, kot je marsikje bral. Mimogrede izvemo tudi, da je Valvasor zahajal v jame iz različnih

razlogov (nabiranje fosilov, vodenje popotnikov, opazovanje pretakanja vodá in rasti kapnikov) vsaj 20 let.

POMEMBNA HIDROLOŠKA ODKRITJA

Najtemeljiteje pa se je Valvasor posvečal hidrologiji. Za to svojo dejavnost se je oskrbel z vsemi dosegljivimi instrumenti, nekatere pa je celo sam izumil. Instrumentarij je bil tolikšen, da sodobniki pravijo, da najdeš podobne le redkokje v Evropi. Predvsem so bili to geodetski instrumenti, saj je Kranjsko premeril po dolgem in počez; meril je nadmorske višine, vodostaje itn.

Najpomembnejše delo s tega področja je razprava o Cerkniškem jezeru. Kako je nastala, zremo iz Valvasorjevega pisma tajniku Royal Society v Londonu, kjer navaja, da je z največjim začudenjem bral v reviji, ki jo izdaja ta družba, o Cerkniškem jezeru in o rudniku v Idriji. Opis je bil po njegovem mnenju mnogo prepovršen, zato se je ponudil, da to jezero sam ponovno opiše. Za nas je zanimivo še to, da v tem pismu omenja čudovite podzemeljske jame na Kranjskem, podzemeljska jezera itn. Valvasorjev spis o Cerkniškem jezeru so prebrali na seji Royal Society 14. decembra 1687 (prvi del), pozneje svetovno znani astronom Halley (ki je tedaj za seje družbe pripravljaval poskuse) pa je pripravil model po Valvasorjevi skici in tako zbranemu članstvu prikazal pretakanje vodá Cerkniškega jezera, kot si ga je predstavljal avtor tega modela. Prikaz je uspel, Valvasorja pa so izvolili za svojega člana. (Royal Society je bila tedaj nekaj podobnega, kot je danes Slovenska akademija znanosti in umetnosti pri nas, njen član pa je bil tedaj tudi fizik Newton.)

Koliko truda je moral vložiti Valvasor samo v raziskave Cerkniškega jezera, ponazarja tudi podatek, da je imel od Bogenšperka do Cerknice dan in pol ježe. Če ga je hotel dobro spoznati, pa ga je moral obiskati kar velikokrat, obenem pa je imel še ogromno dela s pripravo Slave.

S hidrografskim modelom Cerkniškega jezera se je Valvasor precej ukvarjal, potrditve svoje teorije pa je iskal tudi drugje. V ta namen je izmeril vodostaja v Kompoljski in Podpeški jami in o slednji pravi: »Ta jama je moj ščit in obramba zoper vse tiste, ki o stvari sodijo, čeprav je ne razumejo, in dvomijo o delovanju Cerkniškega jezera, kakor sem ga opisal, in o možnosti, da je v zemlji toliko naravnih jezer, kanalov in nateg, ki tako učinkujejo.« V Slavi je bil tudi objavljen Valvasorjev načrt Podpeške jame, ki je časovno, kolikor je znano, drugi jamski načrt na svetu in prvi pri nas.

Valvasorju pripisujejo tudi prvo omembo proteusa, in sicer v zvezi z zaganjalko Lintvern pri Vrhniki.

Znanost in vraževerje

Pri opisih jam v Slavi pogosto naletimo na pretiravanja, zlasti pri dolžinah.

S tem v zvezi je treba omeniti, kako je nastala Slava. Kot je bilo že omenjeno, je bila pisana v nemškem jeziku in ker se Valvasor ni čutil dovolj sposobnega, da bi to delo napisal v dovolj sodobni in tekoči nemščini, je za to delo najel Erazma Franciscija, učenjaka in pisatelja, ki je živel v Nürnbergu, torej tam, kjer so Slavo tiskali. Valvasor je Francisciju pri oblikovanju teksta pustil proste roke. Slednji je nekatere knjige v Slavi celo sam napisal, na mestih, kjer se mu je zdelo potrebno, pa je marsikaj sam dopisal, pojasnjeval in podobno. Valvasor je živel večidel na Kranjskem, Francisci pa v Nemčiji in je tako velik del Slave prišel v tiskarno, ne da bi končni tekst videl glavni avtor, to je Valvasor.

Nikakor ne bi mogli reči, da Valvasor ni bil prav nič vraževeren ali nagnjen k mistiki, saj celo v že omenjenem pismu tajniku Royal Society piše »o odprtinah (jamah), iz katerih prihajajo megle in oblaki, pa tudi veliki bliski in grom«, toda če je bilo le mogoče, je skušal stvarjem priti do dna in jih razložiti z naravnimi zakoni.

V zvezi s tem je treba omeniti pismo tajnika Royal Society. T. Gała Valvasorju z dne 29. maja 1686, ki je imelo gotovo pomemben, če ne odločilen vpliv na Valvasorja in njegove opise naravnih znamenitosti. T. Gale mu namreč polaga na srce: »Kot resnično in vere vredno zatrjuj samo to, kar si z lastnim preskusom dognal za gotovo in nedvoumno; drugo pa, česar nisi dognal sam, ampak iz pripovedovanja drugih zvedel, predloži le kot govorico.« In Valvasor je to priporočilo v Slavi upošteval, čeprav ga je včasih zaneslo — če ni bila to morda zasluga E. Franciscija seveda. Le če ni našel nobene pametne razlage, je popustil. Tu pa nastopi Erazem Francisci s svojimi vstavki, dodatki itd., zaradi katerih je Valvasor med znanstveniki na slabem glasu. Toda pazljivi bralec lahko loči Franciscijevo vraževerno navlako od originalnega besedila, saj Valvasor piše stvarno in ne dolgovezi, medtem ko je Franciscijev tekst izumetničen in poln besednih akrobacij.

Da je res tako, se kaže na primeru omenjenega Lintverna. Splošno mnenje je bilo, da je v hribu zmaj, ki povzroča, da se pretok vode med dnevom menja. V dokaz so mu celo pokazali zmajvevega mladiča (se pravi proteusa). Vendar Valvasor z razlago ni bil zadovoljen in je dal plaz, ki je zasul prvotni izvir, odkopati. Zvedel ni nič bistveno novega, kljub temu pa je trdno vztrajal v svojem pričanju, da je vzrok lastnostim izvira hidrodinamika v njegovem zaledju.

Sicer pa se je Valvasor zavedal, da je še mnogo stvari na Kranjskem, ki bi jih bilo treba podrobneje raziskati. V zvezi s Podpeško jamo omenja, da bi bilo koristno s čolnom raziskati dobrepoljska podzemeljska jezera in ugotovlja: »Imel bi tudi dovolj nagnjenja in veselja za to, če bi mi le čas in okoliščine dopuščale kaj takega.« — Skromne tehnične možnosti ga torej niso plašile, da se ne bi podal s čolnom na podzemeljska jezera, temveč čas.

VELIK DUH SVOJEGA ČASA

Ob sklepu se seveda lahko vprašamo, kakšen je pomen Valvasorja kot »speleologa« danes. Kljub odmaknjenosti časa, v katerem je živel, saj je bil ta povsem drugačen kot je naš, poln vraževerja in omejenih tehničnih možnosti, lahko ugotovimo, da je Valvasor obiskoval jame brez predsodkov svoje dobe, podobno kot to počne danes povprečen speleolog. Kaže, da so ga jame že od malega zanimale, kajti le tako si lahko razložimo, da jih je na popotovanjih po svetu v svojih mladih letih toliko obiskal. In ogledal si je menda vse, za katere je zvedel. Kaže, da je bil prvi, ki je spoznal, da jame na Kranjskem daleč prekašajo vse, kar ima podobnega pokazati Evropa in deloma tudi Afrika. Verjetno je bil največji poznavalec jam v svojem času; obiskal pa jih je več kot povprečen današnji slovenski jamar, pa tudi marsikateri speleolog. Njegovo ogromno znanje, tudi hidravlike, mu je omogočilo, da se je lahko resno loteval problemov hidrologije (brez mistike) in na tem področju je bil daleč pred svojimi sodobniki.

Po njegovi zaslugi se nam je ohranilo marsikatero staro ime za nekatere jame, prav tako verski (oz. praznoverski) obredi v zvezi predvsem z brezni. Še danes so ti podatki zanimivi, saj povedo, iz katerih jam se je dvigal topel jamski zrak ob višanju vodostaja v podzemlju, čeprav danes morebiti ni več tako.

Brez dvoma pa ostaja Valvasor avtor prvega jamskega načrta na naših tleh, pa verjetno tudi prve upodobitve podzemeljskih prostorov: gre za znano podobo kapniške dvorane v Postojnski jami, čeprav je slika brez vrednosti.

Predvsem pa je avtor znamenite razprave o Cerkniškem jezeru, ki ga je že za njegovega življenja povzdignila v družbo največjih duhov njegovega časa in inspirirala mnoge kasnejše raziskovalce te menda največje slovenske naravne znamenitosti, predvsem pa zbudila zanimanje za našo deželo in naš kras, da je dosegel svetovno slavo.

(Naše jame)

GORNIŠKI FILM POTREBUJE FESTIVAL

DVA JUNAKA: ALPINIST IN GORA

NEVA MUŽIČ

Slovenci radi uporabljamo Švico za kakšno pozitivno primerjavo in tokrat se nam ponuja še ena.

Les Diablerets. Približno 80 kilometrov severno od Chamonixa. Filmski festival. Že dvajseti po vrsti in mednarodni. Naš alpinist Tomo Česen je bil letos častni član žirije in je prinesel s seboj ne le najlepše vtise, ampak tudi izredno zanimivo knjižico, ki je izšla ob jubileju in v kateri se skriva marsikaj, kar je danes aktualno tako v alpinizmu kot tudi v gorniškem filmu.

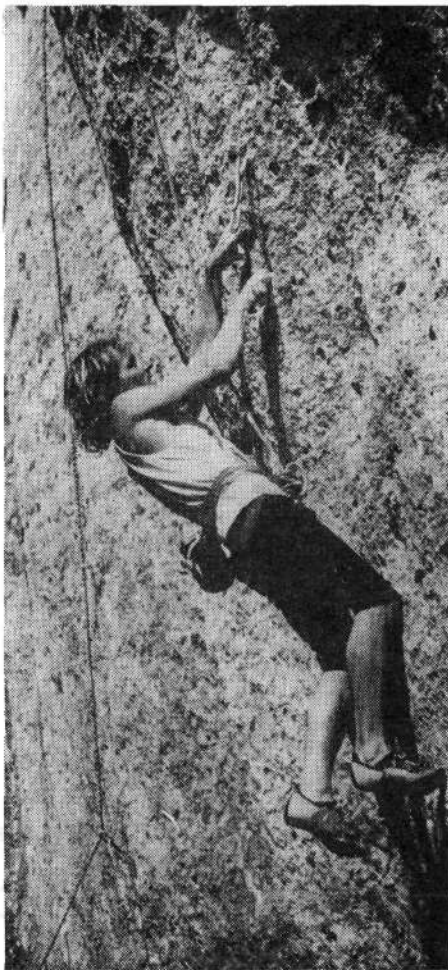
Začelo se je, kot se velikokrat dogaja, iz ljubezni in po naključju. Jacques Lavenex je posnel film o gorskih vodnikih in ga pokazal sovaščanom. To je bila predpremiera, naslednje leto pa je bil v Diableretsu že festival. Da to ni festival kar tako, dokazujejo imena članov žirije ali gostov: preprosto ne najdemo imena, ki ne bi sodilo prav v vrh svetovnega alpinizma.

Najprej je bil festival zelo »humanističen«: priložnost za prijetna srečanja, izmenjavo izkušenj v gorah, tako rekoč v geslu Byrona: »Kar čutimo v gorah, je nekakšna univerzalna nadčutna ljubezen, pa tudi ljubosumje nad nedosegljivim in resničnim hkrati.«

Potem se je spreminjal alpinizem, prišlo je alpsko osvajanje Himalaje, pozneje prosto plezanje, vse več posameznikov, ki so dosegali izjemne solistične uspehe (tu dvakrat omenjajo tudi Toma Česna), zimska osvajanja, osvajanja več vrhov ali sten v enem zamahu, predvsem pa hkratno porajanje zavesti, da je potrebno ob alpinizmu ohraniti tudi odnos do narave, do ljudi, ki tam živijo, do gore kot takšne (leta 1978 se prične tudi ta sekcija). Menjali so se direktorji festivala in koncepti in seveda je prišlo tudi do teoretičnih razprav, in sicer izmenično enkrat alpinistična tema, drugič spet vprašanje filma.

FILM FILMARJEM!

Lepo je vse to analiziral direktor festivala v Trentu Emanuele Cassara v obširnem prispevku v brošuri. Tehniko alpinističnega filma primerja s tehniko westerna (posebno poudarja pionirski duh, pozitivne junake, težko življenje, svobodo, pogum, poštenost, pravičnost, nepokvarjene občutke). A žal ugotavlja, da se tudi v alpinizmu vse bolj kažejo »človeške« lastnosti, ki so včasih podprte še s sponzorstvom in jasno je, da drugačne okoliščine nareku-

Patrick Edlinger pleza 8 b

jejo tudi drugačno optiko. Pri tem opozarja še na drugačen odnos gledalca do filma kot medija, saj nasilje na filmu mora pustiti posledice. Gledalec želi vedno več napetosti in nevarnosti, postaja suženj televizijsko vódene kulture.

V alpinističnem filmu bo treba poiskati nove rešitve, pravi. Pokazati alpinista kot človeka z dobrimi in slabimi lastnostmi, ki noče biti svetnik, a bi dal življenje za to, da uresniči cilj. Morda pa je prihodnost tudi v tem, da ne bo junak le alpinist, ampak tudi gora. Gre pa tudi za kvaliteto. V končni posledici bo verjetno potrebno prepustiti kamero, montažo in režijo filmskim ljudem, če so pa hkrati alpinisti, še toliko bolje.

Tudi Messner ima o tem svoje mnenje (vemo, da je snemal z nemškimi režiserjem Wernerjem Herzogom), ko trdi, da je težko govoriti o čisti dokumentarnosti, če upoštevamo, da v smrtni nevarnosti ne moreš pričakovati od alpinista, da bo raje posnel lastno smrt, kot da bi se poskusil rešiti. Torej je edina rešitev v tem, da je takrat poleg še nekdo, če je to seveda mogoče.

V Diableretsu pa se zavedajo tudi tega, da je potrebno počasi narediti kartoteko vseh filmov. Žal jim je, da ne najdemo na festivalu predstavnikov televizije, arhivov in celo kinoteke. V Švici pa nasprotno jemljejo alpinističen film absolutno zares.

Nekaj trenutkov so posvetili tudi ženskam, sodobnim alpinistkam kot tudi tistim starejšim, pionirkam, in še posebno lani je bilo zelo pisano, ko so se srečali stari in mladi ob petdeseti obletnici vzpona na Eiger.

Sicer pa prihajajo v ospredje mladi s svojim prostim plezanjem in ti prinašajo v filme tudi nove ideje, svežino, nove koncepte.

Najdržnejšega avtorja od leta 1980 dalje nagradijo z Zlatim zrnom.

Od leta 1984 sta dva mlada alpinista obvezno člana žirije.

Seveda se vse bolj ukvarjajo z video tehniko; takšni so pač časi. Omogoča reprodukcijo na televiziji, oprema je lažja in festival ima en dan rezerviran samo za takšne izdelke (moramo omeniti, da je v Trentu prav tako).

Debate so o problemih alpinizma, vse več pa tudi o filmu samem.

Prav zabavno je, da so se vsi prisotni

izredno zamislili nad izjavo direktorja Trenta, ki je seveda svojevrstna avtoriteta, ko je dejal: »Gorniški film se mora osvoboditi alpinistov!« Treba je spodbuditi pravilno razumeti, kar smo v prispevku že tudi dokazali.

KAJ PA NAŠI?

Festivali so potrebni, saj omogočajo pregled nad izdelki in primerjavo. Tudi Tomo Česen je bil zadovoljen. Pravi, da je festival preprost, bogat in koristen.

»Festival je trajal en teden. V uradnem sporedu smo videli približno štirideset filmov. Vsak večer so pred programom vrteli še nagradence prejšnjih festivalov. V žiriji je bilo šest članov, od tega le en profesionalni filmski delavec, med njimi pa urednik angleške revije »Mountain« in slavni francoski plezalec Patrick Bérhault. Na festivalu je bilo šest kategorij: alpinistični filmi in smučanje, vrhunski alpinizem in ekstremno plezanje, ekspedicije, dokumentarni filmi, filmi s poudarkom na scenariju in filmi, vezani na varstvo gorske narave. V Diableretsu je seveda manj filmov kot v Trentu, a zato lahko vse pogledaš. Prav tako je z okroglimi mizami, ki so dobre; manj jih je in niso same sebi namen, predvsem pa lahko na njih sodeluješ, ker ni še kakšna druga zanimivost ob istem času, kar se dogaja v Trentu. Vse je bolj prisrčno, sproščeno, stalno si v pristnih odnosih z alpinisti. Kar zadeva naše filme, je Claude Remy spravedal po filmu Cerro Torre (Karo, Jeglič, režiser Boštjan Korbar), a ga tam žal ni bilo. Bil je neki drug amaterski video film, ki pa ga niso uvrstili v spored.«

NENAVADEN PODVIG V TRIGLAVSKI STENI

Z ENO NOGO V SLOVENSKI SMERI

ERNEST JAZBINŠEK

Preplezal sem Slovensko smer v Severni triglavski steni! Nič takega, boste dejali, to je storilo že nešteto drugih! Res je, toda tokrat gre vendar za nekaj drugega.

V Slovenski smeri sva namreč v spremstvu članov GRS iz postaje Ljubljana plezala in jo preplezala Ivan Gindiciosi in Ernest Jazbinšek, oba invalida z nadkolensko amputacijo leve noge.

Ideja je nastala, ko je leta 1986 ob pohodu invalidov na Triglav na poti čez Prag naš spremljevalec Boris Kofol dejal: »Glej, Ernesto, tu gori je vstop v Slovensko smer, to bi morali enkrat preplezati!« Nasmejali sem se kot dobri šali in vse skupaj pozabil. Toda Boris, Šrauf in Tonač so idejo vedno znova oživiljali in letos avgusta je iz nje nastala odločitev za akcijo.

Tone Sazonov-Tonač je poskrbel za ekipo članov GRS iz postaje Ljubljana, ki so prevzeli vso skrb za njihovo varnost v steni. Za akcijo smo pridobili še snemalca za TV in video, saj smo si želeli, da bi o tej akciji nastal tudi trajen dokument.

Akcijo smo načrtovali za 13. september, toda zaradi slabe vremenske napovedi smo jo preložili. Tako sta Stane Belak-Šrauf in Matjaž Fistrovec, prvotno predvidena člana naše ekipe, odšla z odpravo na Šišo Pangmo, mi pa smo čakali na ugodnejše vreme.

PLEZANJE Z BERGLAMI

Končno smo se v sredo zvečer, 20. septembra, zbrali v Aljaževem domu v Vratih. Kratak posvet, dogovor o navezah, pregled opreme in trdna prepričanost, da

Ponekod je bilo mogoče hoditi z obema berglama...

bomo uspeli, to je napolnilo večer v Vratih. V noči na četrtek sem slabo spal. Ne strah, ampak velika vznemirjenost je povzročila, da je vse migotalo v meni. Na drugi postelji se je nemirno premetaval tudi Ivan, pa tudi Tonač kot vodja akcije ni našel pravega spanca. Razmišljal je o podrobnostih v steni, iskal mesta, kjer bi se lahko kaj zapletlo in kako bi ukrepali. Ampak to je priznal šele potem na Kredarici.

Ob pol osmih smo bili pri vstopu v Slovensko smer. Pogled na mogočne skalnate sklade pred nami je jemal sapo, misli so z očmi potovale navzgor in iskale odgovor na vprašanje, ali bova zmogla. Mirna ekipa spremljevalcev in verziranost pri zadnjih pripravah sta blagodejno vplivala na našine razburjene živce. Stisk roke za srečo — in točno ob osmih smo začeli plezati.

Kako poteka tako plezanje? Dvakratni trening v Garderobi in Malem Turncu nam je koristil zlasti glede tehnike. Prvi plezalec je varoval, nato je plezal eden od naju, ob njem pa drugi splezalec, ki je svetoval pri iskanju oprimkov in stopinj. Veliko dela so povzročale bergle. Včasih sva rabila obe, na nekaterih delih sva si pomagala le z eno, z drugo roko pa sva se opirala ob skale. Na težavnejših predelih sva si pomagala le z rokami in nogo. Pri tem so seveda roke veliko bolj obremenjene kot pri običajnih plezalcih: kjer

drugi plezalci višino premagujejo zlasti z nogami, sva jo midva premagovala predvsem z rokami. Včasih je bilo treba poseči visoko navzgor, se oprijeti z eno ali obema rokama in se preprosto potegniti kvišku. Takrat je bilo vse odvisno od moči in spretnosti rok. Drugič zopet sva si morala pomagati z nizkimi oprimki in se s sunkom, ki spominja na telovadca v parterju, prestaviti naprej. Vsak detajl je pač nekaj posebnega, temu smo prilagajali način in hitrost.

Napredovali smo hitro in brez težav. V eni uri smo bili Pri Macesnih, že pol ure kasneje pod Belimi platami. Pogled na Bele plate je razburljiv, nepozaben, poraja vprašanje: ali bo šlo? Toda ko sva enkrat v steni, ne razmišljava več; roke in oči iščejo oprimke, noga in bergla išče tisto malo potrebnega prostora za stopinjo, ki je potem začuda zanesljiva in trdna.

OB IZSTOPU — NOVA IDEJA

Malo pred poldnem zagledamo pred sabo Zlatorogove police. Okrepčilo se nam prileže. Razgledamo se naokrog — in že plezamo naprej. Okolica postaja vse bolj divja, občutki vse močnejši.

Ob pol treh splezamo skozi Okno in se bližamo Frelihovi prečki. Zame je to najveličastnejši del. Malo me stisne, ko ozka polica, po kateri je treba prečiti steno, izgine za robom. Saj tu ni prostora, da bi postavil nogo, berglo, si mislim. Toda zavarovanje je že pripravljeno. Krenem naprej: z levo roko iščem oprimke nad sabo, z desno previdno postavljam berglo. Pogled v globino me ne moti, pač pa presune. Pomislim, koliko lepote bi zamudil, če se ne bi podal na to za mnoge noro akcijo.

V drugem delu prečke je potrebno odložiti še drugo berglo in se samo z rokami in nogo pomikati po ozki polici. Toda tu je Boris, ki svetuje in bodri, spredaj pa Janez, za katerega vem, da varno drži varovalno vrvo.

Prečke je konec, ozrem se: skoraj neverjetno se mi zdi, da sem po tej ozki polici prečil steno. Še malo vzpona — in že smo na mestu, kjer se združita izstopa Slovenske in Nemške smeri. Fantje, splezalci, že razmišljajo, kako bi se prihodnjič lotili Nemške smeri, kakšni tehnični problemi bi se lahko pojavili in kako bi jih (oni pravijo — jih bomo!) reševali.

Čaka nas še zadnji del poti do izstopa. Po osmih urah smo na Slovenskem stolpu, na izstopu. Uspelo nam je, to je zmaga! Najraje bi se objemali, tako smo veseli. In ponosni. Podvig (saj je podvig), ki se je pred mesecem dni zdel norost, je končan. Opravili smo ga brez težav in varno. Prepričan sem, da so tudi fantje, ki so bili z nama, občutili zmagoslavje in zadovoljstvo.

... ponekod pa je bilo prostora komaj za eno — ali pa še to ne

VARNOST S PRIJATELJI

In kako je sedaj, ko je prvi naval čustev mimo? Čudovito kot takrat, le da so nekatere stvari prišle globoko v zavest.

Spoznavati začenjam, kaj vleče alpiniste v navidez nedostopne stene. To je izziv, želja spoznati, kakšen kamen, kakšen oprimek je na naslednjem metru. Tu v steni je vse drugače kot na markiranih poteh, kjer je kamenje zlizano od mnogih stopinj. Čutiš, da narava in gora skriva najlepše za tiste, ki imajo več poguma, duševne in telesne moči, ki so zato, da bi občutili steno, pripravljeni opraviti garaško delo, sprejeti tveganje.

Na tej akciji sem še bolj kot dotlej spoznal, kaj pomeni tovarištvo v gorah, medsebojna odvisnost in navezanost, nemožno zaupanje v tovariša. Ko sem opazoval te fante, člane GRS iz postaje Ljubljana (takih pa je še mnogo), kako zanesljivo stopajo, mi niti za trenutek ni prišlo na misel vprašanje, ali se mi lahko kaj zgodi. Z njimi že ne!

To enkratno in nepozabno doživetje so prijatelju Ivanu in meni omogočili Tone Sazonov-Tonač, Boris Kofol, Brane Zorž, Janez Levec, Jaka Bonča, Marjan Osterman, snemalca Peter Markič in Marjan Manfreda-Marjon ter TV režiser Staš Potočnik.

Finančno in organizacijsko so akcijo podprli Ljubljanska banka — Združena banka Ljubljana, Astra, Emona Commerce Ljubljana, Zveza paraplegikov Slovenije in Zveza za rekreacijo in šport invalidov Slovenije. Hvala vsem — in na svidenje na naslednji turi.

POT IZ SAMO-ZAVEROVANOSTI

Kadar si danes v tehnično civiliziranih družbah poskušamo »naslikati« domnevno podobo pračloveka, človekovega davnega prednika, navadno podarimo tisto, v čemer ga prekašamo, torej njegovo tehnično primitivnost. Njegovo domovanje mu postavimo v hladno in vlažno naravno votlino, primernejšo za bivališče divjih zveri, oblečemo pa ga v grobo odrto kožo uplenjene živali. S tem zadovoljimo svoji samozagledanosti in lastni nadmoči, ko menda živimo v udobnih stanovanjih in se oblačimo v konfekcijske obleke najnovejših modnih trendov.

Ob tem pozabljam, da je bil jamski pračlovek lastnik prvovrstne narave in da ni živel v megapolisih mravljišč sebi enakih bitij, temveč je imel okrog lastne podzemne jame do koder mu je segel pogled samo neokrnjeno naravo z množico sebi različnih živih bitij, ob katerih se je res lahko počutil superioren kot kralj živali. Hkrati je bila vsaka njegova obleka unikat. In če je šlo za soboljevino ali leopardov kožuh, samo pomislimo, koliko zdaj stane en sam nerc!

S svojo narcisoidnostjo »modernega« človeka ob tem radi postavljamo ob bok še svojo lastno kulturno nadmoč in pračloveka slikamo z zmršano grivo, z zanemarjeno poraslostjo vsega telesa, z nizkim čelom in mrkega pogleda, kako po živalsko vleče za lase življenjsko družico.

Že kratek pogled v zgodovino kaže, da tehniška civiliziranost ne gre vzporedno s kulturno ravnijo, prej celo obratno. Spomnimo se le antike, ki tehnično ni visoko segla, v kulturi pa ji niti danes nismo kos.

Pot v gore je pot v nedotaknjeno naravo, je pot iz mestnih človeških mravljišč med pripadnike drugih živalskih vrst, je pot iz človeške samozagledanosti nazaj v ekološko sestavino Prirode. In bitje lahko vzljubiš le tako, da se z njim tesno fizično povežeš v dobrem in slabem.

Gore to v največji meri omogočajo.

Boris Ogrizek